

Datum 2019-11-12
Dnr GVN 2019/0076

Bilaga I - Bemötande av åtgärdsförslag

Punkt 1 - *Upphandling av drogtester så att Skolhälsovården kan förebygga och verifiera missbruk. Hår- respektive blodanalyser är svåra att manipulera och innebär inte att den enskilde behöver lämna urin i vittnes närvaro.*

Drogtester kan exempelvis vara ett verktyg inom gymnasieprogram där eleverna framför tunga fordon eller använder verktyg som vid påverkan av droger kan innebära en risk för allvarliga skador eller vid misstanke om att en elev är drogpåverkad. Inga sådana program bedrivs i dagsläget i den kommunala gymnasieskolan.

Enligt Socialstyrelsens och Skolverkets riktlinjer¹ för elevhälsan får dock slumpvisa drogtester inte genomföras i grundskolan och på kommunala gymnasieskolor, eftersom det i princip är omöjligt att säkerställa att eleven och eventuellt vårdnadshavarna verkligen samtycker. För att genomföra drogtester krävs nämligen samtycke från eleven, och även från vårdnadshavarna om eleven inte är myndig. Eleven har alltid rätt att avstå från ett test utan att behöva förklara varför, även om hon eller han tidigare har samtyckt.

Den centrala elevhälsan i Österåker har idag ett uppbyggt samarbete med Mini Maria som stöd i konstaterade fall av droganvändande.

Punkt 2 - *Förbättrad information om narkotikans fysiska och psykiska skadeverkningar med särskilt fokus på den växande hjärnans allvarliga sårbarhet för permanenta hjärnskador och psykisk ohälsa.*

Förutom varje rektors uppdrag enligt skollagen att i skolan integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis jämställdhet, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger, har Österåkers kommun en strategi² och handlingsplan rörande Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak, Spel om pengar³ som syftar till att skapa systematik och kontinuitet i kommunens arbete med ANDTS. Enligt handlingsplanen är målet att antalet barn och unga i Österåker som börjar använda alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak, spel om pengar eller har en tidig debut, succesivt ska minska. För att uppnå målet krävs ett tidigt förebyggande arbete i förskolor och skolor med fokus att tidigt hitta barn och unga med som riskerar en negativ utveckling.

Kommunens ansvar inom ANDTS är att samordna det kommunala drogförebyggande arbetet. Detta innebär att kommunen ansvarar för att det finns ett kontinuerligt arbete, dvs. att det finns förutsättningar att bedriva arbete samt att relevanta aktörer deltar i arbetet. Exempel på sådana aktörer är polis, skola, fritidsgårdar, föreningslivet, m.fl. Genom att samordna kommunens preventionsarbete i flera frågor, ökar möjligheten till måluppfyllelse.

¹ Vägledning för elevhälsan; bilaga 6 (Drogtestning), Skolverket och Socialstyrelsen

² Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak och Spel (ANDTS) - En samlad strategi för Österåkers kommun 2017-2020

³ Handlingsplan ANDTS (Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak, Spel om pengar) för Österåkers kommun

Punkt 3 - Kommunen främjar tillkomsten av attraktiva nöjesalternativ i knarkfri miljö för åldersgruppen 16-20 år. Måttlig och ansvarsfull utskänkning i enlighet med aktuellt regelverk ska inte utgöra något hinder för tillgång till kommunala lokaler eller annat stöd.

De ungdomsverksamheter som kommunen erbjuder är alltid alkohol- och drogfria.

- Fritidsgårdarna Österåker med målgruppen 13-18 år har öppet alla dagar och kvällar förutom söndagar.
- Fältgruppen Österåker söker aktivt upp unga som saknar meningsfull fritidsaktivitet och samverkar med skolorna för att stötta just de unga som behöver motivation och goda förebilder.
- Bidraget Ungas egen organisering finns för unga att söka för att kunna arrangera egna evenemang eller få ekonomiskt stöd för att kunna delta i attraktiva (alkohol- och drogfria) aktiviteter, till exempel under skollov.

Att erbjuda nöjesalternativ är en osäker väg att gå om inte unga själva har fått komma till tals kring vilken typ av alternativ som efterfrågas. Många kommuner har gjort påkostade försök till Ungdomens hus, Allaktivitetshus eller liknande men ungdomarna har lyst med sin frånvaro. Mer effektivt är att möta upp ungdomarna i de miljöer de befinner sig i för att ta reda på utvecklingsbehoven i dessa.

När det kommer till utskänkning i kommunala lokaler har Österåkers kommun riktlinjer⁴ med en mycket restriktiv hållning till serveringstillstånd om ett serveringsställe ligger i ett område där det samlas många ungdomar och där serveringsstället uttryckligen vänder sig till ungdomar. Riktlinjerna hänvisar till skyddet för ungdomar och vikten av alkoholfria miljöer.

Punkt 4 - Rondering med narkotikahund utanför skoltid säkerställer att skolskäpen inte används till att förvara narkotika.

Rörande användande av narkotikahund har Polismyndigheten lämnat ett utlåtande⁵ som rör rådande rättsläge för genomsök av skolområde. Myndigheten klargör att genomsök med polishundar i skolan bedöms som skäligt i förhållande till elevernas personliga integritet om insatsen är kommunicerad med eleverna och vårdnadshavarna samt att den sker efter skoltid.

Det är viktigt att klargöra distinktionen mellan eftersök av narkotika med polishund i skolenheter vid *misstanke om brott* och biträde av polisen vid *brottförebyggande eftersök* av narkotika. Vid misstanke om brott krävs att eftersöket i skolenheten ska föregås av ett beslut om husrannsakan. Enligt polismyndighetens utlåtande måste följande förutsättningar vara uppfyllda för en brottförebyggande insats:

- Det ska tydligt framgå av skolenhetens ordningsregler eller drogpolicy att polishundar kan komma att användas vid genomsök i lokalerna.
- Genomsökningen ska ske under en tid då eleverna inte vistas i skolan.

⁴ Österåkers kommunns riktlinjer för alkoholservering

⁵ Utlåtande, Polismyndigheten, 2016-01-15, Narkotikasök vid skolor och institutioner m.m.

- Genomsökningen måste ske på skolledningens initiativ och inte grundas på en misstanke om brott.
- Om narkotika påträffas vid ett brottsförebyggande eftersök övergår den brottsförebyggande verksamheten i brottsutredande verksamhet.

I Polismyndighetens utlåtande tydliggörs att elevers insikt om att narkotikahundar kan komma att användas, kan fungera som påtryckningsmedel för att förmå personer som vill förvara narkotika i skolans lokaler att avstå från att göra det. Men att ändamålet med information om att polishundar kan komma att användas vid genomsöken visserligen inte i första hand borde kunna sägas knyta an till det bakomliggande syftet, nämligen att verka brottsförebyggande. Ytterst kan denna information och möjlighet fylla en förebyggande funktion; om eleverna inte förvarar eventuell narkotika i skolans lokaler så förblir skolan drogfri i den meningen. Narkotikasök med polishundar i skolan bör kunna vara en förebyggande och reaktiv åtgärd, då det innebär ökad upptäcktsrisk, vilket kan ha en preventiv effekt. Det är dock viktigt att det inte görs som en enskild åtgärd, utan blir en bland flera andra förebyggande insatser inom skolområdet. Det finns dock ingen forskning som specifikt berör narkotikasök med hundar i skolan och dess preventiva inverkan.

Sök med narkotikahund i Österåkers skolor har använts tidigare och kommer fortsatt vara aktuellt när problematik är konstaterad.

Punkt 5 – *Återstart av den mycket populära och framgångsrika Drogkampen som tyvärr lades ner i missriktad besparingsiver trots den mycket beskedliga kostnaden för kommunen.*

Även om Drogkampen innehöll element som var positiva för deltagande ungdomar finns delade meningar om den långsiktiga effekten av Drogkampen som koncept för att förebygga framtida droganvändande.

En insats som däremot gett bevisad effekt är exempelvis Toleransprojektet som med sitt upplägg motverkar utanförskap och normbrytande beteende samt höjer deltagarnas meritvärde i skolan. Toleransprojektet implementeras i Österåker kommun sedan 2019.